

Ta’lim samaradorligini oshirish usullari va ularning ilmiy asoslari

Topvoldiyeva Hayotxon Xamdamjon qizi

Farg’ona davlat universiteti

Ahadjonova Shahzoda Sharofiddin qizi

Farg’ona davlat universiteti

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta’lim samaradorligini oshirishning muhimligi, unga ta’sir etuvchi omillar, zamonaviy tendensiyalar va bu boradagi ilmiy asoslar o’rganildi. Tadqiqot davomida ta’lim samaradorligi nafaqat bilim berish bilan cheklanmay, balki shaxsning har tomonlama rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvi va hayotda muvaffaqiyatga erishishi uchun ham muhim ekanligi aniqlandi.

Kalit so’zlar: Ta’lim samaradorlik tushunchasi, ta’lim samaradorligiga ta’sir etuvchi omillar, tendensiyalar, o’qitishning interaktiv metodlari, zamonaviy ta’lim texnologiyalari, psixologik yondashuvlar, pedagogic yondashuvlar keng va to’liq yoritilgan.

Аннотация. В данной статье изучена важность повышения эффективности образования, факторы, влияющие на нее, современные тенденции и научная база в этом отношении. В ходе исследования было установлено, что эффективность образования не ограничивается только передачей знаний, но важна и для всестороннего развития личности, социальной адаптации и успеха в жизни.

Ключевые слова: Широко и полно освещены понятия эффективности образования, факторы, влияющие на эффективность образования, тенденции, интерактивные методы обучения, современные образовательные технологии, психологические подходы, педагогические подходы.

Abstract. In this article, the importance of increasing the effectiveness of education, the factors affecting it, modern trends and the scientific basis in this regard were studied. During the research, it was found that the effectiveness of education is not only limited to imparting knowledge, but also important for all-round development of a person, social adaptation and success in life.

Key words: The concept of educational efficiency, factors affecting educational efficiency, trends, interactive methods of teaching, modern educational technologies, psychological approaches, pedagogical approaches are widely and fully covered.

Kirish

Hozirgi kunda dunyo tez sur'atlar bilan o'zgarimoqda. Texnologiyalar rivojlanib, global raqobat kuchayib bormoqda. Bu esa ta'lim tizimiga yangi talablarni qo'yimoqda. Jamiyat oldida o'zgaruvchan dunyoga moslasha oladigan, malakali va raqobatbardosh shaxslarni tayyorlash vazifasi turibdi. Ta'lim tizimi shunchaki bilim berish bilan cheklanmasdan, shaxsning tanqidiy fikrlash, muammolarni yechish, innovatsion g'oyalarni yaratish va amalda qo'llash qobiliyatlarini rivojlantirishi kerak.

Zamonaviy texnologiyalar ta'lim jarayoniga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Elektron ta'lim resurslari, masofaviy ta'lim platformalari, multimedia vositalari va boshqa texnologiyalar ta'limni yanada ochiqroq, qulayroq va samaraliroq qilmoqda. Ta'lim tizimi texnologiyalardan oqilona foydalanishi va o'quvchilarni zamonaviy dunyoga tayyorlashi kerak. Texnologiyalarni ta'limga integratsiya qilish, ularni o'quv jarayonida samarali qo'llash ta'lim samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Ta'lim samaradorligini oshirish usullari sohasida doimiy ravishda ilmiy tadqiqotlar o'tkazish zarur. Bu tadqiqotlar ta'limning eng samarali usullarini aniqlash, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish va ta'lim tizimini doimiy ravishda takomillashtirish imkonini beradi. Ta'lim psixologiyasi, pedagogika, neyrologiya va boshqa fanlar sohasidagi tadqiqotlar ta'lim jarayonini yaxshilash uchun muhim ma'lumotlar beradi.

Samarali ta'lim shaxsning bilim darajasini, tanqidiy fikrlash qobiliyatini, o'z-o'zini rivojlantirishga intilishini va shaxsiy imkoniyatlarini kengaytiradi. Sifatli ta'lim shaxsni muvaffaqiyatga erishishga, o'z orzularini ro'yobga chiqarishga va jamiyatda o'z o'rnini topishga yordam beradi.

Samarali ta'lim jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy taraqqiyotining asosi hisoblanadi. Sifatli ta'lim olgan fuqarolar ijtimoiy muammolarni hal qilish, demokratik jamiyat qurish va madaniy merosni saqlashda faol ishtirok etadilar. Samarali ta'lim iqtisodiy o'sishning muhim omilidir. Bilimli va malakali ishchi kuchi yanada samarali ishlab chiqarishga, innovatsiyalarni joriy etishga va yuqori texnologiyalarni rivojlantirishga yordam beradi. Ta'limga sarmoya kiritish jamiyatning kelajak farovonligiga sarmoya kiritish demakdir.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 01. January 2025

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan mavjud usullarni chuqur o'rganish, tahlil qilish va ularning ilmiy asoslarini aniqlashdan iboratdir. Shuningdek, ta'lim jarayonida qo'llaniladigan turli xil metodlar, texnologiyalar va yondashuvlarning o'quvchilarning bilim olish sifati, shaxsiy rivojlanishi va amaliy ko'nikmalarni egallashiga ta'sirini baholash, ularni takomillashtirish va amaliyotga joriy etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish ham tadqiqot maqsadiga kiradi.

Tadqiqotning maqsadini batafsilroq ochib beradigan asosiy yo'nalishlar: Ta'lim samaradorligi tushunchasini aniqlash va uning turli xil ta'riflarini tahlil qilish, ta'lim samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni (o'qituvchining mahorati, o'quvchining motivatsiyasi, o'qitish metodlari, ta'lim muhiti va h.k.) aniqlash va tasniflash, ta'lim sohasidagi zamonaviy tendensiyalarni (masofaviy ta'lim, raqamli ta'lim, inklyuziv ta'lim) o'rganish va ularning ta'lim samaradorligiga ta'sirini baholash.

Samarali usullarni aniqlash: O'qitishning interaktiv metodlarini (muammoli o'qitish, loyihalı o'qitish, hamkorlikda o'qitish, munozarali o'qitish, o'yinli o'qitish) o'rganish va ularning samaradorligini baholash, zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan (elektron ta'lim resurslari, masofaviy ta'lim platformalari, multimedia vositalari, virtual va qo'shimcha reallik texnologiyalari) foydalanish usullarini tahlil qilish va ularning ta'lim jarayoniga ta'sirini baholash, O'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim berish usullarini (differensial yondashuv, individual yondashuv, rivojlantiruvchi ta'lim) o'rganish va ularning samaradorligini baholash, O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishini ta'minlash usullarini (malaka oshirish kurslari, treninglar, tajriba almashish) tahlil qilish va ularning ta'lim sifatiga ta'sirini baholash.

Research Science and Innovation House

Ta’lim samaradorligi tushunchasi va uning omillari

Ta’lim samaradorligi - bu o’quv jarayonida qo’yilgan maqsadlarga erishish darajasi, ya’ni ta’lim natijalarining oldindan belgilangan maqsadlarga mos kelishini ifodalovchi tushunchadir. Boshqacha qilib aytganda, ta’lim samaradorligi ta’lim berish jarayonida o’quvchilar tomonidan o’zlashtirilgan bilim, ko’nikma, malaka va kompetensiyalarning qay darajada amaliyotda qo’llanilishini, shuningdek, shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy moslashuvga erishilganlik darajasini o’lchaydi.

Ta’lim samaradorligining muhim jihatlari: O’quv dasturlarida belgilangan bilim, ko’nikma va malakalarning o’quvchilar tomonidan qay darajada o’zlashtirilganligini ko’rsatadi. Bu bilim darajasini tekshirish uchun turli nazorat ishlari, testlar va amaliy mashg’ulotlar o’tkaziladi. O’quvchilar tomonidan olingan bilimlarning amaliyotda, real hayotiy vaziyatlarda qo’llanilishini ifodalaydi. Amaliy ko’nikmalar - bu muammolarni yechish, tanqidiy fikrlash va yangi g’oyalarni yaratish qobiliyatlarini o’z ichiga oladi. Ta’lim jarayonining o’quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga (tanqidiy fikrlash, muammolarni yechish, kommunikatsiya ko’nikmalari, o’zini o’rganish va o’zini boshqarish qobiliyati) ta’sirini ifodalaydi. Ta’lim jarayonining o’quvchilarni jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat ko’rsatishga tayyorlash darajasini ifodalaydi. Bu o’z ichiga jamoada ishlash, etakchilik, tolerantlik, mas’uliyat va fuqarolik pozitsiyasi kabi ko’nikmalarni oladi. Ta’limning uzoq muddatli ta’siri, ya’ni bitiruvchilarning hayotda erishgan yutuqlari, ish bilan ta’minlanganligi, jamiyatga qo’shgan hissasi va boshqa ko’rsatkichlari bilan o’lchanadi.

Ta’lim samaradorligini belgilaydigan omillar: O’qituvchining bilim darajasi, metodik mahorati, pedagogik tajribasi va o’quvchilarga bo’lgan munosabati. O’quvchining o’qishga bo’lgan qiziqishi, intilishi, ichki motivatsiyasi va maqsadlari. O’quv dasturlarining zamonaviyligi, o’quvchilarning yoshiga va qobiliyatiga mosligi, amaliyot bilan bog’liqligi. zamonaviy texnologiyalar, individual yondashuv va boshqalar. o’quv materiallari, texnik vositalar, psixologik muhit, ota-onalarning ishtiroki.

Ta’lim samaradorligiga ta’sir etuvchi omillar.

Ta’lim samaradorligi murakkab va ko’p qirrali tushuncha bo’lib, unga turli xil omillar ta’sir ko’rsatadi. Bu omillarni bir necha guruhga bo’lish mumkin:

1. O’qituvchiga bog’liq omillar: o’qituvchining kasbiy mahorati, o’qituvchining o’z fani bo’yicha chuqur bilimga ega bo’lishi, o’quv materiallarini tushunarli, qiziqarli va samarali tarzda yetkazish usullarini bilishi, o’qituvchining o’quvchilar bilan ishlash

tajribasi, ularning individual xususiyatlarini hisobga olish va ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil etish qobiliyati, turli xil o'qitish metodlarini samarali qo'llay olish. O'qituvchining o'z ishiga bo'lgan qiziqishi, o'quvchilarga yordam berishga intilishi. O'qituvchining o'quvchilarga hurmat bilan munosabatda bo'lishi, ularni qo'llab-quvvatlashi. o'quvchilar bilan samarali muloqot qilish, ularning savollariga ochiq va tushunarli javob berish. o'qituvchining dars jarayoniga yangiliklar kiritish, qiziqarli materiallar tayyorlash va o'quvchilarni rag'batlantirish qobiliyati. O'qituvchining o'z bilimini va mahoratini doimiy ravishda oshirib borishi.

2. O'quvchiga bog'liq omillar: O'quvchining o'qishga bo'lgan qiziqishi, bilim olishga intilishi. Ota-onalarning rag'batlantirishi, o'qituvchining maqtovi, yaxshi baholar olishga intilish. O'quvchining yangi bilimlarni tez va oson o'zlashtira olish qobiliyati. O'quvchining tanqidiy fikrlash, mantiqiy mulohaza yuritish va muammolarni yechish qobiliyati. O'quvchining ma'lumotlarni yodlab qolish qobiliyati. O'quvchining yoshi, jinsi, xarakteri, temperament, qiziqishlari va ehtiyojlari. O'quvchining maxsus ta'limga muhtojligi (ijtimoiy-psixologik yordam, inklyuziv ta'lim). O'quvchining oldin olgan bilimlari va tajribasi yangi mavzularni o'zlashtirishiga ta'sir qiladi. O'quvchining o'zini o'zi tashkil etish, vaqtni boshqarish, o'quv topshiriqlarini bajarish va mustaqil o'rganish qobiliyati.

3. O'quv dasturi va o'qitish materiallariga bog'liq omillar: O'quv dasturining zamonaviy bilimlar, yutuqlar va tendensiyalarga mosligi. O'quv dasturining o'quvchilarning yoshiga va qobiliyatiga mos kelishi. O'quv dasturining o'quvchilarga amaliy ko'nikmalar berishga qaratilganligi. O'quv dasturining mantiqiy tuzilganligi, oson tushunarligi va o'quv yuklamasining to'g'ri taqsimlanishi. Darsliklar, qo'llanmalar, o'quv vositalari va ularning mazmuni, tili va dizayni. O'quv materiallarining o'quvchilarning yoshiga va qobiliyatiga mosligi, tushunarli va qiziqarli bo'lishi. O'quv materiallarida zamonaviy ma'lumotlar va misollar keltirilishi.

4. O'qitish metodlari va texnologiyalarga bog'liq omillar: O'qituvchining turli xil o'qitish metodlarini (interaktiv, muammoli o'qitish, loyihali o'qitish, hamkorlikda o'qitish) qo'llashi. Metodlarni tanlashda o'quvchilarning

individual xususiyatlarini hisobga olish. Elektron ta'lim resurslari, masofaviy ta'lim platformalari, multimedia vositalari va boshqa texnologiyalardan samarali foydalanish. Texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish.

5. Ta'lim muhitiga bog'liq omillar: Sinf xonalarining yorug'ligi, tozaligi, harorati va jihozlanishi. O'quv jihozlari, mebellar va boshqa resurslar bilan ta'minlanganligi. O'quvchilarda o'ziga ishonch hissi, o'zini qulay his qilish, xavfsizlik va qo'llab-quvvatlash muhitining mavjudligi. O'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasida ijobiy munosabatlarning o'rnatilganligi. Ota-onalarning farzandlarining ta'limiga bo'lgan qiziqishi, ularga yordam berishga tayyorligi va o'qituvchilar bilan hamkorlik qilishi. Ota-onalarning ta'limga bo'lgan munosabati, ularning ma'lumot darajasi va ijtimoiy-iqtisodiy holati. Maktablarning kutubxonalar, laboratoriyalar, sport zallari, kompyuter xonalari va boshqa resurslar bilan ta'minlanganligi. Ta'lim muassasasining joylashuvi, xavfsizligi va transportga qulayligi.

Ta'lim samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar juda ko'p va ularning har biri ta'lim jarayonida muhim rol o'ynaydi. Ta'lim samaradorligini oshirish uchun barcha omillarni hisobga olish, ularni tahlil qilish va takomillashtirish zarur. O'qituvchilarning mahoratini oshirish, o'quvchilarning motivatsiyasini kuchaytirish, zamonaviy metodlardan foydalanish, sifatli o'quv materiallari bilan ta'minlash, ta'lim muhitini yaxshilash va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni yaxshilash orqali ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin.

Ta'lim sohasidagi zamonaviy tendensiyalar va ularning samaradorlikka ta'siri

Hozirgi vaqtda ta'lim sohasida bir qancha muhim tendensiyalar kuzatilmoqda, ular ta'lim jarayonini o'zgartirib, uning samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

1. Texnologiyalarning ta'limga integratsiyasi (Raqamli ta'lim): Elektron darsliklar, o'quv qo'llanmalari, interaktiv topshiriqlar, testlar va boshqa o'quv materiallaridan foydalanish. Masofaviy ta'lim platformalari (LMS): Moodle, Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams kabi platformalar orqali onlayn darslar o'tkazish, o'quv materiallarini joylashtirish, topshiriqlarni tekshirish va o'quvchilar bilan o'zaro aloqada bo'lish. Multimedia vositalari: Videolar, animatsiyalar, grafikalar, audio materiallar va boshqa multimedia vositalaridan dars jarayonida foydalanish. Virtual va qo'shimcha reallik (VR/AR): O'quvchilarning o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va interaktiv qilish uchun VR/AR texnologiyalaridan foydalanish. Sun'iy intellekt (AI): AIga asoslangan dasturlar va platformalar orqali individual o'qitish, avtomatlashtirilgan baholash, ta'lim materiallarini moslashtirish va boshqa vazifalarni bajarish.

2. Individual yondashuvga asoslangan ta'lim: O'quvchilarning individual qobiliyatlarini, qiziqishlarini va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim berish. Har

bir o'quvchining o'ziga xos ta'lim yo'lini yaratish, o'z tezligi va uslubida o'qishga imkoniyat berish. Iqtidorli o'quvchilarga maxsus ta'lim dasturlari va imkoniyatlar yaratish. Inklyuziv ta'limni tashkil etish, ularga alohida yordam va qo'llab-quvvatlash ko'rsatish. O'quvchilarga o'z-o'zini baholash va o'zini o'zi boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatini berish.

3. O'quv jarayonining interaktiv va amaliy yo'naltirilganligi: O'quvchilarning real hayotiy muammolarni yechish orqali bilim olishiga yordam berish. O'quvchilarning o'z loyihalarini yaratish, amalga oshirish va natijalarini namoyish etish orqali bilim olishiga yordam berish. O'quvchilarning guruhlarda ishlash, o'zaro hamkorlik qilish va bilim almashish orqali o'rganishiga yordam berish. O'quvchilarning bahs-munozara orqali mavzuni chuqurroq tushunishiga, o'z fikrini erkin ifoda etishga o'rgatish. O'yin elementlaridan dars jarayonida foydalanish orqali o'quvchilarni rag'batlantirish va qiziqishini oshirish.

4. O'qituvchining roli va kasbiy rivojlanishi: O'qituvchining faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchilarga yo'l ko'rsatuvchi, motivatsiya beruvchi va fasilitator (yordamchi) rolini o'ynashi. O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga katta e'tibor berish, malaka oshirish kurslari, treninglar va tajriba almashish imkoniyatlarini yaratish. O'qituvchilarga zamonaviy metodlar va texnologiyalardan foydalanish ko'nikmalarini o'rgatish.

5. Hayotiy ko'nikmalarga e'tibor: Ta'lim jarayonida o'quvchilarga hayotda kerak bo'ladigan ko'nikmalarni (tanqidiy fikrlash, muammolarni yechish, muloqot, hamkorlik, o'zini boshqarish, liderlik) rivojlantirishga e'tibor qaratish. O'quvchilarni jamiyatda o'z o'rnini topishga, moslashishga va faol ishtirok etishga tayyorlash. Kasbiy ta'lim va yo'naltirishga katta e'tibor berish.

**Research Science and
Innovation House**

Ta’lim samaradorligini oshirish usullari.

O’qitishning interaktiv metodlari

Interaktiv metodlar - bu o’quv jarayonida o’qituvchi va o’quvchilar o’rtasida faol o’zaro hamkorlikni ta’minlaydigan, o’quvchilarning bilim olish, fikrlash, muloqot qilish va amaliy ko’nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan metodlardir. Interaktiv metodlar o’quvchilarni faol ishtirok etishga, o’z fikrlarini erkin ifodalashga, mustaqil o’rganishga va hamkorlikda ishlashga undaydi.

Interaktiv metodlarning asosiy xususiyatlari: O’qituvchi va o’quvchilar o’rtasida faol muloqot va hamkorlik mavjud bo’ladi. O’quvchilar dars jarayonida faol ishtirok etadilar, savollar beradilar, o’z fikrlarini bildiradi va amaliy topshiriqlarni bajaradilar. O’quvchilar guruhlarda ishlash, o’zaro yordam berish va bilim almashish orqali o’rganadilar. O’quvchilarga mustaqil o’rganish, ma’lumotlarni izlash, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko’nikmalari rivojlantiriladi. O’quvchilarga tanqidiy fikrlash, muammolarni yechish va qaror qabul qilish qobiliyatlari rivojlantiriladi. O’quvchilarning o’zlashtirgan bilimlarni amalda qo’llashlari uchun sharoitlar yaratiladi.

O’qitishning eng ko’p qo’llaniladigan interaktiv metodlari:

1. Muammoli o’qitish (Problem-Based Learning - PBL): O’quvchilar real hayotiy muammolarni o’rganish va ularni yechish orqali bilim oladilar. O’qituvchi muammolarni shakllantiradi, o’quvchilar esa uni yechish uchun mustaqil ravishda ma’lumot izlaydilar, tahlil qiladilar va hamkorlikda ishlaydilar. O’quvchilarning tanqidiy fikrlash, muammolarni yechish, mustaqil o’rganish va jamoada ishlash qobiliyatlari rivojlanadi.

2. Loyihali o’qitish (Project-Based Learning - PBL): O’quvchilar o’zlari tanlagan mavzu bo’yicha loyihalar ishlab chiqadilar, uni amalga oshiradilar va natijalarini namoyish etadilar. O’qituvchi o’quvchilarga yo’l-yo’riq beradi, ularga yordam beradi va loyiha jarayonini boshqaradi. O’quvchilarning ijodkorlik, mustaqil fikrlash, rejalashtirish, tashkilotchilik, tadqiqotchilik, hamkorlikda ishlash va taqdimot qilish qobiliyatlari rivojlanadi.

3. Hamkorlikda o’qitish (Collaborative Learning): O’quvchilar guruhlarda ishlash, o’zaro hamkorlik qilish, bilim almashish va muammolarni birgalikda yechish orqali o’rganadilar. O’qituvchi o’quvchilarni guruhlariga ajratadi, topshiriqlar beradi, ularni kuzatadi va guruh ishlari samaradorligini baholaydi. O’quvchilarning muloqot, hamkorlik, jamoada ishlash, o’zaro yordam berish va tengdoshlari bilan o’rganish qobiliyatlari rivojlanadi.

4. Munozarali o'qitish (Debate-Based Learning): O'quvchilar munozaralar, bahslar va diskussiyalar orqali mavzuni chuqurroq tushunadilar, o'z fikrlarini erkin ifoda etishga, dalillar keltirishga va boshqalarning fikrlarini hurmat qilishga o'rganadilar. O'qituvchi munozara mavzusini tanlaydi, qoidalarni belgilaydi va munozarani boshqaradi. O'quvchilarning tanqidiy fikrlash, mantiqiy mulohaza yuritish, o'z fikrini himoya qilish va boshqalarning fikrlarini tinglash qobiliyatlari rivojlanadi.

5. O'yinli o'qitish (Gamification): O'yin elementlari (ballar, mukofotlar, musobaqalar, topshiriqlar) dars jarayonida foydalaniladi. O'yinlar o'quvchilarni rag'batlantiradi, qiziqishini oshiradi, darsni qiziqarli va interaktiv qiladi. O'qituvchi o'yinni tanlaydi, uni rejalashtiradi va boshqaradi. O'quvchilarning o'rganish motivatsiyasi, qiziqishi, diqqati va faolligi oshadi.

6. Aqliy hujum (Brainstorming): O'quvchilardan ma'lum bir muammo yoki mavzu bo'yicha tezda g'oyalar yig'ish. O'qituvchi savol beradi, o'quvchilar g'oyalarini aytishadi, muhokama qilishadi va eng yaxshi g'oyalarni tanlashadi. O'quvchilarning ijodkorlik, fikrlash, o'zaro fikr almashish va muammolarni yechish qobiliyatlari rivojlanadi.

7. Kichik guruhlarda ishlash (Small Group Work): O'quvchilar kichik guruhlarda ma'lum bir topshiriqni bajaradilar. O'qituvchi guruhlariga topshiriqlar beradi, ularni kuzatadi va guruh ishlarini baholaydi. O'quvchilarning hamkorlikda ishlash, o'zaro yordam berish, javobgarlikni his qilish va muloqot qobiliyatlari rivojlanadi.

8. Rollarni o'ynash (Role Playing): O'quvchilar real hayotiy vaziyatlarni o'yin shaklida o'ynaydilar. O'qituvchi vaziyatni yaratadi, rollarni taqsimlaydi va o'quvchilarga yo'l-yo'riq beradi. O'quvchilarning kommunikatsiya, muloqot, muammolarni yechish va o'zini boshqarish qobiliyatlari rivojlanadi.

Interaktiv metodlarning ta'lim samaradorligiga ta'siri: Interaktiv metodlar o'quvchilarga mavzuni chuqurroq tushunishga, bilimlarni amalda qo'llashga va o'z fikrlarini ifodalashga yordam beradi. Interaktiv darslar o'quvchilarni qiziqtiradi, ularning diqqatini tortadi va faol ishtirok etishga undaydi. Interaktiv metodlar o'quvchilarga tanqidiy fikrlash, muammolarni yechish va qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilar guruhlarda ishlash, o'zaro fikr almashish va muloqot qilish orqali ijtimoiy ko'nikmalarga ega bo'ladilar. Interaktiv metodlar o'quvchilarga nazariy bilimlarni amalda qo'llash va o'z tajribalarini orttirish imkoniyatini beradi. Interaktiv darslar o'quvchilarni mustaqil ravishda o'rganishga, ma'lumotlar izlashga va o'z-o'zini rivojlantirishga undaydi.

Interaktiv metodlar ta'lim jarayonida o'quvchilarning faolligini, qiziqishini va o'rganish sifatini oshirishga qaratilgan samarali metodlardir. Ushbu metodlar o'quvchilarga bilim olishdan tashqari, shaxsiy, ijtimoiy va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Shuning uchun, ta'lim jarayonida interaktiv metodlardan oqilona foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish

Zamonaviy ta'lim texnologiyalari - bu ta'lim jarayonini takomillashtirish, o'quvchilarga bilim olish va o'zlashtirishda ko'maklashish, o'qituvchilarning ishini yengillashtirish va ta'lim samaradorligini oshirish uchun qo'llaniladigan turli xil texnik vositalar, dasturlar va platformalardir. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari ta'limni yanada interaktiv, qiziqarli, moslashuvchan, ochiq va samarali qilishga qaratilgan.

Zamonaviy ta'lim texnologiyalarining asosiy turlari:

1. Elektron ta'lim resurslari (E-learning resources): An'anaviy darsliklarning elektron shakllari, interaktiv elementlar (videolar, animatsiyalar, testlar) bilan boyitilgan. Mavzularni tushuntirish, jarayonlarni ko'rsatish va o'quvchilarning qiziqishini oshirish uchun vizual materiallardan foydalanish. O'quvchilarning bilimlarini tekshirish va mustahkamlash uchun avtomatlashtirilgan topshiriqlar va testlar. O'quvchilarga ma'lumotlarni tez va oson izlash imkoniyatini berish. O'quvchilarga virtual muhitda amaliy tajribalar o'tkazish imkoniyatini berish. Bepul va ochiq foydalanishga mo'ljallangan o'quv materiallari.

2. Masofaviy ta'lim platformalari (Learning Management Systems - LMS): Moodle, Google Classroom, Canvas, Blackboard-o'quv jarayonini boshqarish, o'quv materiallarini joylashtirish, topshiriqlarni tekshirish, o'quvchilar bilan muloqot qilish va baholash uchun mo'ljallangan platformalar. Onlayn darslar o'tkazish vositalari (Zoom, Microsoft Teams, Google Meet)-video konferensiya, audio aloqa va o'zaro hamkorlik qilish imkoniyatini beradi. Interaktiv doska va taqdimot vositalari-onlayn darslar uchun o'qituvchiga o'z fikrlarini va materiallarini yetkazishda yordam beradi. O'quvchilarning faoliyatini kuzatish va tahlil qilish vositalari-o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi, faolligi va topshiriqlarni bajarish sifatini kuzatish imkoniyatini beradi. Mobil ilovalar-ta'lim platformalariga kirish va o'quv materiallaridan foydalanish uchun mobil qurilmalarga mo'ljallangan ilovalar.

3. Multimedia vositalari: Kompyuterlar va noutbuklar, proyektorlar va ekranlar, interaktiv doskalar, mikrofonlar va dinamiklar, kamera va veb-kameralar

4. Virtual va qo'shimcha reallik (VR/AR) texnologiyalari: VR ko'zoynaklar va boshqa moslamalar, AR ilovalar, 3D modellar va simulyatsiyalar.

5. Sun'iy intellekt (AI) texnologiyalari: AIga asoslangan individual o'qitish tizimlari, testlar va topshiriqlarni avtomatik tekshirish, o'quvchilarning bilim darajasi va o'rganish uslubiga moslashtirilgan materiallar, o'quvchilarga savollarga javob berish va yordam ko'rsatish uchun.

Zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari:

Texnologiyalar o'quvchilarga interaktiv, vizual va qiziqarli materiallar orqali bilim olish imkoniyatini beradi. Zamonaviy texnologiyalar ta'limni yanada qiziqarli va rag'batlantiruvchi qiladi. Texnologiyalar masofaviy ta'lim orqali ta'lim olish imkoniyati cheklangan hududlarda yashovchi o'quvchilarga ham sifatli ta'lim olish imkoniyatini beradi. Texnologiyalar o'qituvchilarga har bir o'quvchining ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'lim dasturlarini yaratishga yordam beradi. Texnologiyalar o'qituvchilarga o'quv materiallarini tayyorlash, topshiriqlarni tekshirish va baholashda yordam beradi. Texnologiyalar vaqtni tejash, o'quv jarayonini tashkil etish va o'quvchilarning o'zlashtirishini kuzatish imkoniyatini beradi. Virtual laboratoriyalar, simulyatsiyalar va amaliy topshiriqlar o'quvchilarga bilimlarini amalda qo'llash imkoniyatini beradi. Texnologiyalar o'quvchilarni o'z-o'zini o'rganish, ma'lumot izlash va xulosa chiqarishga o'rgatadi. Texnologiyalar o'quvchilarga dunyoning turli burchaklaridagi insonlar bilan muloqot qilish, o'zaro hamkorlik qilish va global hamjamiyatning bir qismi ekanliklarini his qilish imkoniyatini beradi.

Zamonaviy ta'lim texnologiyalari ta'lim jarayonini o'zgartirish, uni yanada samarali, qiziqarli va moslashuvchan qilish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Ta'lim tizimida texnologiyalardan oqilona foydalanish o'quvchilarning bilim darajasini oshirishga, ularni kelajak hayotga tayyorlashga va jamiyatning rivojlanishiga hissa qo'shishga yordam beradi.

Ta'lim samaradorligini oshirish usullarining ilmiy asoslari

Psixologik yondashuvlar

Psixologiya ta'limning samarali tashkil etilishida muhim rol o'ynaydi. Psixologik yondashuvlar o'quvchilarning o'rganish jarayonini tushunishga, ularning individual xususiyatlarini hisobga olishga, motivatsiyasini oshirishga va o'quv materiallarini yaxshiroq o'zlashtirishlariga yordam beradi. Ta'limda qo'llaniladigan asosiy psixologik yondashuvlarni quyidagi guruhlariga bo'lish mumkin.

1. Behaviorizm.

Insonning xatti-harakatlari tashqi ta'sirlar (stimullar) natijasida shakllanadi va ularni kuzatish orqali o'rganish mumkin. O'qitish jarayonida rag'batlantirish (mukofot) va jazolash usullaridan foydalanish, aniq o'qitish maqsadlarini qo'yish, kichik qadamlar bilan o'qitish va xatti-harakatlarni shakllantirish. Ivan Pavlov (shartli reflekslar), B.F. Skinner (operant shartlanish), Edward Thorndike (bog'liqlik qonunlari). Aniqlik, tez natijaga erishish, o'quvchilarning xatti-harakatlarini boshqarish. O'quvchilarni passiv qabul qiluvchilar deb hisoblash, ichki motivatsiyani e'tiborsiz qoldirish, insonning murakkab psixologik jarayonlarini to'liq hisobga olmaslik.

2. Kognitivizm.

Insonning o'rganish jarayonida aqliy jarayonlar (diqqat, xotira, idrok, fikrlash, til, muammolarni yechish) muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarga ma'lumotlarni tuzilishiga, kategoriyalashga, aloqalarni o'rnatishga va tushunchalarni shakllantirishga yordam berish, o'quvchilarning o'z-o'zini o'rganish, tanqidiy fikrlash va muammolarni yechish qobiliyatlarini rivojlantirish. Jean Piaget (kognitiv rivojlanish bosqichlari), Lev Vygotsky (ijtimoiy-madaniy rivojlanish), Jerome Bruner (konstruktivizm). O'quvchilarni faol ishtirokchilar deb bilish, o'rganishning aqliy jarayonlariga e'tibor berish, tushunchalarni chuqurroq o'zlashtirishga yordam berishi uning afzalligi hisoblanadi. O'quvchilarning his-tuyg'ularini e'tiborsiz qoldirish, o'rganishning ijtimoiy-madaniy jihatlariga yetarli e'tibor bermaslik kamchiligidir.

3. Konstruktivizm:

Insonlar bilimni tashqi ta'sirlar orqali passiv qabul qilmaydilar, balki o'z tajribalari asosida faol ravishda "quradilar". O'quvchilarga o'zlarini o'rganish imkoniyatini berish, o'z fikrlarini ifoda etishga, o'z g'oyalarini yaratishga va muammolarni yechishga undash, o'quvchilarni faol ishtirok etishga, o'zaro hamkorlik qilishga va mustaqil o'rganishga yo'naltirish. John Dewey, Jean Piaget, Lev Vygotsky,

Jerome Bruner. O'quvchilarni faol ishtirokchilar deb bilish, o'rganishni shaxsiy tajribaga asoslash, tanqidiy fikrlash, muammolarni yechish va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish afzalliklaridir. O'quvchilarni to'liq mustaqil o'rganishga qo'yib berish xavfi, ba'zi o'quvchilar uchun tuzilmagan ta'lim jarayoniga moslashish qiyin bo'lishi mumkinligi kamchiliklaridir.

4. Humanistik psixologiya:

Inson - o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga intiladigan erkin, o'ziga xos va ma'naviy mavjudot. O'quvchilarning o'zini hurmat qilishini, o'z-o'zini anglashini va o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishiga yordam berish, o'quv jarayonini insonparvarlik va demokratik tamoyillar asosida tashkil etish, o'quvchilarga o'z his-tuyg'ularini ifoda etish imkoniyatini berish. Abraham Maslow (ehtiyotlar ierarxiyasi), Carl Rogers (shaxsga yo'naltirilgan terapiya). O'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish, ichki motivatsiyani rivojlantirish, o'quvchilarning o'zini hurmat qilishiga va o'ziga ishonishiga yordam berish afzalligi mavjud. O'quvchilarning hissiy va ma'naviy rivojlanishiga e'tibor berish orqali o'quv jarayonining boshqa jihatlarini e'tiborsiz qoldirish xavfi mavjud.

Psixologik yondashuvlar ta'lim jarayonining ilmiy asosidir. Ular o'quvchilarning o'rganish jarayonini tushunishga, ta'lim metodlarini optimallashtirishga va ta'lim samaradorligini oshirishga yordam beradi. Ta'lim tizimida psixologik yondashuvlardan oqilona foydalanish o'quvchilarni yanada bilimli, faol, ijodkor va muvaffaqiyatli bo'lishiga yordam beradi.

Pedagogik yondashuvlar

Pedagogika - bu ta'lim va tarbiya nazariyasi va amaliyotini o'rganadigan fan. Pedagogik yondashuvlar ta'lim jarayonini tashkil etish, o'quv materiallarini tanlash, o'qitish metodlarini qo'llash va o'quvchilarning rivojlanishini ta'minlash bilan bog'liqdir. Pedagogik yondashuvlar ta'lim jarayoniga ilmiy asoslar yaratadi va o'quvchilarning bilim olish, ko'nikma hosil qilish va shaxsiy rivojlanishiga yordam beradi.

Ta'limda qo'llaniladigan asosiy pedagogik yondashuvlar:

Didaktika - bu ta'lim nazariyasi bo'lib, ta'limning maqsadlari, vazifalari, prinsiplari va metodlarini o'rganadi.

Ta'limning maqsadlari aniq bo'lishi, o'quv materiallari o'quvchilarning yoshiga va qobiliyatiga mos bo'lishi, o'qitish metodlari o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlashi va bilim olish jarayonini optimallashtirishi kerak.

Didaktika prinsiplari mavjud: O'quv materiallari ilmiy asoslangan va ishonchli bo'lishi kerak. O'quv materiallari o'quvchilar uchun tushunarli va oson o'zlashtiriladigan bo'lishi kerak. O'quv materiallari va o'qitish metodlari o'quvchilarning yoshiga va psixologik xususiyatlariga mos bo'lishi kerak. O'quvchilar o'quv jarayonida faol ishtirok etishlari kerak. O'quv materiallari o'quvchilarning amaliyotda qo'llay olishlari uchun ularga hayotiy ko'nikmalar berishi kerak. O'quv materiallari mantiqiy ketma-ketlikda va tizimli ravishda taqdim etilishi kerak.

Didaktik metodlar: Og'zaki (suhbat, ma'ruza, hikoya), vizual (rasmlar, grafiklar, videofilmlar), amaliy (laboratoriya ishlari, amaliy mashg'ulotlar) va o'yinli metodlar.

Ta'lim metodikasi - bu ma'lum bir fan yoki o'quv predmeti bo'yicha o'qitish metodlari, usullari va vositalarini o'rganadigan fan.

Har bir fanning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, o'quvchilarga bilim, ko'nikma va malakalarni yetkazish uchun eng samarali metodlarni tanlash va qo'llash kerak.

Ta'lim metodikasining vazifalari: O'quv materiallarini tanlash va tuzish, o'qitish metodlarini tanlash va qo'llash, o'quvchilarga individual yondashuvni ta'minlash, o'quv jarayonini rejalashtirish va tashkil etish, o'quvchilarning o'zlashtirishini nazorat qilish va baholash.

Ta'lim metodikalariga misollar: Matematika metodikasi, fizika metodikasi, ona tili metodikasi, chet tili metodikasi va boshqalar.

Ta'lim texnologiyalari - bu ta'lim maqsadlariga erishish uchun qo'llaniladigan barcha turdagi texnik vositalar, dasturlar va metodlarning majmuasi.

Ta'lim jarayonini takomillashtirish, o'quvchilarni faollashtirish, o'qitish samaradorligini oshirish va o'quv jarayonini zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalari bilan boyitish.

Ta'lim texnologiyalariga misollar: Kompyuterlar, noutbuklar, planshetlar, proyektorlar, interaktiv doskalar, multimedia vositalari, elektron ta'lim resurslari (elektron darsliklar, o'quv qo'llanmalari, interaktiv testlar), masofaviy ta'lim platformalari (LMS).

Ta'limda innovatsiyalarni joriy etish-ta'lim sohasida yangi metodlar, texnologiyalar va yondashuvlarni sinab ko'rish va joriy etish orqali ta'lim jarayonini takomillashtirish va o'quvchilarning bilim olish sifatini oshirish.

Ta'limdagi innovatsiyalarga misollar: Interaktiv ta'lim metodlaridan foydalanish (muammoli o'qitish, loyihali o'qitish, hamkorlikda o'qitish); zamonaviy ta'lim

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 01. January 2025

texnologiyalarini qo'llash; individual yondashuvga asoslangan ta'lim tizimini yaratish; o'quv dasturlarini takomillashtirish; o'qituvchilarning malakasini oshirish.

Pedagogik yondashuvlarning ta'lim samaradorligiga ta'siri: Pedagogik yondashuvlar ta'limning maqsadlari, vazifalari, prinsiplari va metodlarini aniqlaydi va ta'lim jarayonining ilmiy asosini yaratadi. Pedagogik prinsiplar asosida o'quv materiallari o'quvchilarning yoshiga va qobiliyatiga mos ravishda tanlanadi va tuziladi. Pedagogik yondashuvlar turli xil o'qitish metodlarini qo'llashga yordam beradi va eng samarali metodlarni tanlashga ko'maklashadi. Pedagogik metodlar o'quvchilarga bilim, ko'nikma va malakalarni yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradi. Pedagogik yondashuvlar o'quvchilarni o'qishga rag'batlantiradi, ularning qiziqishini oshiradi va faol ishtirok etishga undaydi. Pedagogik metodlar o'quvchilarga tanqidiy fikrlash, muammolarni yechish, mustaqil o'rganish va muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Pedagogik yondashuvlar ta'lim jarayonini takomillashtirish, ta'lim metodlarini optimallashtirish va ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi.

Pedagogik yondashuvlar ta'limning ilmiy asosidir. Ular ta'lim jarayonini tashkil etish, o'qitish metodlarini tanlash va o'quvchilarning rivojlanishiga yordam berishda muhim rol o'ynaydi. Ta'lim tizimida pedagogik yondashuvlardan oqilona foydalanish o'quvchilarning ta'lim sifatini oshirishga va ularning kelajak hayotida muvaffaqiyatga erishishiga yordam beradi.

**Research Science and
Innovation House**

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.). (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. New York: Longman. (Bu kitob ta'lim maqsadlarini tasniflash va baholash uchun muhim manba hisoblanadi.)

2. Bruner, J. S. (1960). *The process of education*. Cambridge, MA: Harvard University Press. (Ta'lim jarayonida konstruktivizm g'oyalarini yoritib bergan kitob.)

3. Gagne, R. M. (1985). *The conditions of learning* (4th ed.). New York: Holt, Rinehart & Winston. (Ta'limning turli shartlari va ularning o'rganish jarayoniga ta'sirini yoritib bergan kitob.)

4. Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, × 50 ×(4), 370-396. (Inson motivatsiyasi va ehtiyojlar haqidagi klassik tadqiqot.)

5. Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children*. New York: International Universities Press. (Kognitiv rivojlanish bosqichlari haqidagi muhim kitob.)

6. Rogers, C. R. (1969). *Freedom to learn*. Columbus, OH: Merrill. (Insonparvarlik psixologiyasi va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim haqidagi kitob.)

7. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press. (Ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasining asosiy kitobi.)

8. Xo'jayev, B. X. (2003). *Pedagogika nazariyasi va amaliyoti*. Toshkent: «O'qituvchi» nashriyoti. (O'zbek tilidagi pedagogika bo'yicha darslik.)

9. Tolipov, O'.Q., & Usmonboyeva, M. (2012). *Pedagogika nazariyasi*. Toshkent: «Fan». (O'zbek tilidagi pedagogika nazariyasiga oid kitob.)

Ilmiy maqolalar:

1. Hattie, J. (2008). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London: Routledge. (Ta'limda samaradorlikka ta'sir qiluvchi omillar bo'yicha meta-tahlil.)

2. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, × 11 ×(4), 227-268. (O'z-o'zini belgilash nazariyasining asosiy maqolasi.)

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 01. January 2025

3. Kirschner, P. A., Sweller, J., & Clark, R. E. (2006). Why minimal guidance during instruction does not work: An analysis of the failure of constructivist, discovery, problem-based, experiential, and inquiry-based teaching. **Educational Psychologist**, × 41 ×(2), 75-86. (Konstruktivistik va muammoli ta'lim metodlariga tanqidiy qarash.)

4. Slavin, R. E. (1995). *Cooperative learning: Theory, research, and practice* (2nd ed.). Boston: Allyn and Bacon. (Hamkorlikda o'qitish nazariyasi va amaliyoti haqidagi muhim maqola.)

5. Yusupov, D. X. (2018). Ta'lim sifatini oshirishda interaktiv metodlardan foydalanishning ahamiyati. **Zamonaviy ta'lim**, × 11 ×(1), 67-72. (Interaktiv metodlarning ahamiyati haqida o'zbek tilidagi maqola.)

Internet manbalari:

1. UNESCO - Education:

<https://en.unesco.org/themes/education>
(Ta'lim sohasidagi global tendensiyalar va ma'lumotlar.)

2. OECD - Education:

<https://www.oecd.org/education/> (Ta'lim sohasidagi tadqiqotlar, siyosatlar va statistikalar.)

3. Edutopia: <https://www.edutopia.org/> (Ta'lim sohasidagi innovatsiyalar, metodlar va texnologiyalar haqida blog va resurslar.)

4. Khan Academy:

<https://www.khanacademy.org/> (Bepul onlayn ta'l

**Research Science and
Innovation House**